

סדר ט"ו בשבט

סדר לימוד לט"ו בשבט
♦ פסוקים ♦ מאמרי חז"ל ♦ הלכות ♦ שירים ♦ סיפורים
♦ חידות והפעלות משפחתיות על פירות האילן
לכבוד ראש השנה לאילנות

גולשים לתוכן

שורש

<https://www.shoresh.org.il>

חולק לראשונה כשי בחתונת אבישי ועדי חניא
בעריכת הרב יניב חניא והרב ירון אונגר

סדר ט"ו בשבט

הצריכת
הרה יניב חניא
והרה ירון אונא

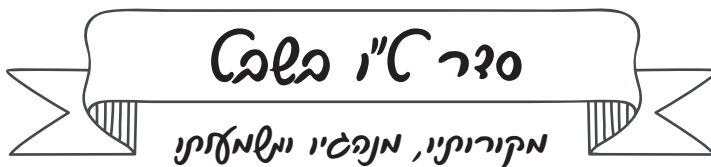
חולק לראשונה כשי בחתונת אבישי ועדי חניא

קריאה לסגור

המשנה במסכת ראש השנה אומרת:

ארבעה ראשי שנים הם -

באחד בניסן ראש השנה למלכים ולרגלים;

באחד באלול ראש השנה למעשר בהמה. רבי אלעזר ורבי שמעון
אומרים, באחד בתשרי;

באחד בתשרי ראש השנה לשנים, ולשמיטין וליובלות, לנטיעה
ולירקות;

באחד בשבט ראש השנה לאילן, כדברי בית שמאי. בית הלל
אומרים: **בחמשה עשר בו**.

| משנה ראש השנה א, א |

מבחינה הלכתית, לט"ו בשבט יש בעיקר משמעות 'טכנית' - הוא מבחין בין השנים לעניין מעשר (מה שגדל קודם לכן חייב במעשרות מסוג מסוים, ולאחר מכן בסוג אחר). כמו כן, עץ שנשתל כשלושים יום לפני ראש השנה יסיים את שנות הערלה שלו,

אחרי ט"ו בשבט -

אחד הנוטע... ערב שביעית שלשים יום לפני ראש השנה עלתה
לו שנה ומותר לקיימן בשביעית, ופירות נטיעה זו אסורין עד ט"ו
בשבט, אם לערלה ערלה, ואם לרבעי רבעי.

| ראש השנה ט ע"א |

חכמים מלמדים שהסיבה לכך היא עונתית-חקלאית. יש התרחשויות בטבע, בצמיחה ובגשמים שקשורות ליום הזה, והן שקבעו את "ראש השנה" לאילנות ביום זה -

באחד בשבט ראש השנה לאילן. מאי טעמא? אמר רבי אלעזר
אמר רבי אושעיא: **הואיל ויצאו רוב גשמי שנה**

| ראש השנה, יד, ע"א |

סיבות אלה גורמות לכך שיש מקום לשמוח על כך, כי "כבר
עבר רוב ימות הגשמים שהוא זמן רביעה ועלה השרף באילנות,
ונמצאו הפירות חונטין מעתה" | רש"י, ראש השנה שם |

למרות המראה החורפי החיצוני, ולמרות שכלפי חוץ העצים עדיין רדומים,
קפואים ואינם צומחים, בט"ו בשבט מתחילה התנועה הפנימית, "השרף", מה
שיוביל לצמיחה בסופו של דבר.

ספר התודעה מוסיף לעניין את ענינה של ארץ ישראל -

**יש ביום זה מעניין שבח ארץ ישראל, כי ביום זה מתחדש כוח
האדמה שבארץ ישראל להניב תנובתה ולהוציא פירותיה
ולהראות שיבחה.** ט"ו בשבט הוא יום שאדמת ארץ ישראל
מחדשת בו כוחותיה להוציא שמנה ודובשה. יום של שמחה הוא
לישראל נוחליה, אוהביה ומצפיה.

לפני כ-500 שנה, בתקופת המקובלים בצפת והאר"י ז"ל, השתרש המנהג לעשות
"סדר" בט"ו בשבט, דומה לסדר פסח, בו ביטאו על ידי אכילת פירות את הקשר
המיוחד של האדם לארץ ולאילנות, ובין הטבע לאדם. על פי המקובל, על שולחנו
של האר"י ז"ל היו כ-160 סוגי פירות, כמנין "עץ". ולפי המובא בהקדמה לספר
"פרי עץ הדר", יש לאכול בט"ו בשבט שלושים מיני פירות, כשעשרה מהם - מסוג
פרי שכולו נאכל, עשרה שקליפתם בפנים (גלעיניים), ועשרה שקליפתם בחוץ.
פירות אלו מייצגים דרגות שונות בעולמות הרוחניים - **החל מעולם ה"בריאה",
שבו אין פסולת כלל, פירות שכולם נאכלים, עבור דרך עולם ה"יצירה", שבו כבר**

יש קושי ו"בלבול" אך קושי זה מוסתר, כגרעין שבאמצעו של הפרי... ועד עולם
"העשייה"- שבו חושך ואור משמשים בערבוביה... ולכן יש צורך בקליפה חיצונית
המגינה על הפרי החיובי שבפנים, כקליפה החיצונית של הפירות.

על ט"ו בשבט כותב הבן איש חי' -

ומנהג טוב להולכים בתמים להרבות בפירות בעצם היום הזה,
ולומר דברי שירות ותשבחות עליהן... תיקון נפלא הוא בנגלה
ובנסתר.

וכך גם כתב בספר 'רננו עצי יער' -

אם היו בני האדם יודעים את מעלת היום הזה ומה יכולים לפעול
בו, היו מנצלים את כל היום לבקש על רפואות הנפש והגוף ועל
הפרנסה. כי בתוך הפירות מגולגלות נפשות רבות, וכשאדם
אוכלם בכוונה הראויה, אזי מתעלים ובאים לתיקונם!

בספרים מובא שיום זה הוא סגולה לתיקון חטא אדם הראשון,
לתפילה על הגאולה העתידה, לדעת תורה, לבקשה לזיווג הגון,
לזרע של קיימא (הילדים הם הפירות שלנו כמו פירות האילן),
לזכות באתרוג מהודר ועוד.

בתקופה הציונית, ט"ו בשבט קיבל תנופה ומשמעות חדשה, כסמל לקשר
המתחדש בין העם לארץ ישראל, ובו חגגו את 'חג הנטיעות' של אילנות ועצים חדשים.

נדמה שלא במקרה "חודש" מנהג זה, של סדר ט"ו בשבט בתקופת המקובלים. גם
אז, לפני כ-500 שנה, הייתה ארץ ישראל רדומה, עליה נשרו והיא נראתה בשיא
הניוון וחוסר הצמיחה. אך התרכזותם של המקובלים בצפת ועצם פריחתה של
העיר, לימדה על ה"שרף העולה באילנות". על תחילתו של התהליך המופלא של
הצמיחה מחדש... מתחת לפני השטח. בחוץ עדיין היה שיא החורף, אך תנועה
פנימית של גאולה וצמיחה החלה כבר להתעורר בארץ ישראל.

ר' צדוק הכהן מלובלין דייק מלשון המשנה "ראש השנה לאילן", שבכוונת מכוון לא כתב רבי יהודה הנשיא "ראש השנה לאילנות", וזאת כדי ללמד "שביום זה צריך לתקן החטא של אדם הראשון שאכל מעץ הדעת שנקרא "אילן", כלשון הבריייתא (ברכות מ ע"א): "אילן שאכל ממנו אדם הראשון" (פרי צדיק פרשת בשלח, דרושים לט"ו בשבט א-ב)

כדי לתקן את חטא האדם יש לנסות ולאחר את שורשיו. החטא מתרחש בפעם הראשונה שבה האישה מתהלכת בין עצי הגן, לבדה. הנחש הבין בערמתו, שהניתוק שבין האישה לאדם אינו פיזי בלבד, וצפה שיהיה לו ביטוי גם בדרך שבה הועבר הציווי האלוקי מן האדם לחוה. לפיכך הוא פונה אל האישה ואומר: "אף כי אמר אלקים לא תאכלו מכל עץ הגן" (בראשית ג, ב). הפניה כשלעצמה מלמדת שהנחש היה מודע לציווי, ובכל זאת הוא משנה את תוכנו כדי להחטיא את האישה. תקוות הנחש היא, שבעיות תקשורת בין בני הזוג, ואולי אף חוסר אמון של האדם ברעייתו, הביאו לכך שלאישה נאמר שאין לאכול מכל עצי הגן.

תשובת האישה אינה מאכזבת את הנחש. לדבריה, "מפרי עץ הגן נאכל, ומפרי העץ אשר בתוך הגן אמר אלקים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו..." (בראשית ג, ג). כאן "הוסיפה על הציווי, לפיכך באה לידי גרעון" (רש"י). ייתכן שהוסיפה על הציווי מדעתה, כי סברה שהיא מבינה טוב מן האדם את הציווי. ייתכן שבעיות תקשורת בין בני הזוג גרמו לה להבין את דברי האדם כך, וייתכן גם שחוסר אמון של האדם ברעייתו גרם לו לקבוע לה סייג לאיסור, מבלי ליידעה בדבר תוכנו המקורי. כאן נזרע זרע הפורענות שסופו באכילה מן הפרי האסור.

לאחר שהאישה אוכלת מעץ הדעת, היא נותנת ממנו לבעלה תוך שהיא מסתירה ממנו מידע קריטי: מהיכן הגיע הפרי ומהי זהות העץ שממנו נקטף, ובכך היא מסכנת את חיי האדם. לדעת רש"י, היא עשתה כך כדי "שלא תמות היא ויחיה הוא ויישא אחרת". בעיני האישה הקשר שבינה לבין האדם הוא כה

ייחודי, בו ורק בו תלוי קיומו של עולם. לפי תפיסתה, כל קשר אחר בין האדם לאישה אחרת הוא אסון נורא, לה, לאדם ולעולם כולו, עד כדי כך שעדיף בעיניה כיליונו המוחלט של המין האנושי על פני קיומו בצורה שכזאת. קנאה מסוג זה, המגיעה עד כדי נכונות לפגוע באהוב ואף לגרום למותו כדי שלא יישא/תישא אחר/ת, מוכרת כמאפיין מרכזי בצמיחתם של גילויי אלימות במשפחה. היא חושפת בעיה יסודית בקשר שבין בני הזוג. האישה רואה את הקשר בעיניה שלה, מעמידה את עצמה, את תחושותיה ואת תפיסותיה במרכז הבמה, מבלי לתת לרגע את הדעת לשאלה, מהו רצון בעלה? מהי באמת טובתו? האם הוא מעדיף למות כדי לא לישא אחרת? האם הדבר הוא לטובתו? לטובת העולם?

כך קורה שהאדם אוכל אף הוא מפרי העץ. כשהוא נשאל מדוע חטא, הוא כופר בטובה וטוען "האשה אשר נתת עמדי הוא נתנה לי מן העץ וְאֶכֶל" (שם שם, יב). יצא המרצע מן השק. לראשונה בתולדות האנושות, תוהה האדם על הראשונות. הוא יודע בוודאות שזהו 'זיווג משמים', ובכל זאת מעלה בדעתו את האפשרות של חיים ללא האישה, מהרהר בקול, שמא כך היה עדיף לו.

אך רש"ר הירש מסרב לקבל את פירושו הידוע של רש"י. לדבריו, האדם טען ש"האשה אשר אתה העמדת לצדי, ושרצונך היה שתהיה שווה עמדי במעמד. אתה צוית שנהיה לא רק לב אחד ונפש אחת, אלא גם בשר אחד. עלינו לקיים את שאיפות הרוח והרצון כגוף אחד, ואנו צריכים להתאחד ברצון ובמעשה. האשה הזאת - היא נתנה לי מהעץ, ורצונה היה מכריע עבורי... התנצל בפשטות שמילא אחר רצון אשתו". פירוש זה מציע זוגיות מופלאה, אידילית, מכבדת, עד כדי כך שמאליה עולה השאלה, מדוע נענש האדם? וכי חטא הוא להישמע לרצונה של האישה?

נראה שהאדם נענש משום שהאהבה שבין בני הזוג לא אמורה ליצור

תלות מוחלטת, השוללת מן האדם את היכולת לשקול באופן עצמאי את עמדותיו. אין האדם רשאי להסיר מעליו אחריות אישית למעשיו בטענה ש"רצונה היה מכריע עבורי", ואין האישה יכולה להסיר מעליה אחריות אישית למעשיה בטענה שביקשה למלא את רצון בעלה. זוגיות בריאה היא כזו שיש בה שיתוף, אך אין בה תלות. זוגיות המעצימה את בני הזוג, ולא מוחקת את האישיות המיוחדת של כל אחד מהם.

בט"ו בשבט אנו מבקשים לתקן את חטא האדם. לשוב ולקיים את הציווי "מכל עץ הגן אכול תאכל", לא לשם מילוי תאוות האדם, תאוה ההופכת אותו ליצור החושב אך ורק על טובת עצמו, אלא כדי להחיות נפש כל חי, אכילה של מצווה, שאין בה פירוד הדעות אלא רק אהבה ואחוה ושלוש ורעות.

תמצית הלכות א"ו בשבט

- א. ט"ו בשבט הוא ראש השנה לאילנות לענין מניין שנות הערלה ולענין הפרשת תרומות ומעשרות, ו"על פי המנהג יש בו איזה רושם של יום חגיגה, של התעוררות לתחייה יישובית בארץ הקודש" (אגרות הראיה ב, עמ' סא). על כן, לא מתענים בו, ואין בו נפילת אפיים ולא תחנון, ואף לא במנחה שלפניו (שולחן ערוך או"ח קלא, ו; משנה ברורה שם ס"ק לב; כף החיים ס"ק קא). ואם חל בשבת, אין אומרים 'אב הרחמים' ו'צדקתך צדק' (שולחן ערוך או"ח רצב, ב; רפד, ז).
- ב. נהגו להרבות באכילת פירות האילן בליל וביום ט"ו בשבט (משנה ברורה או"ח קלא, ס"ק לב), ומשתדלים שיהיו מהפירות שנשתבחה בהם ארץ ישראל (ילקוט יוסף מועדים עמוד רמח) ופירות שגדלו בארץ ישראל עדיפים על פירות חו"ל.

סדר ברכות הפנין

- ג. סדר ברכות הנהנין נרמז במילים "מגע אש" (שולחן ערוך או"ח ריא) -
מ	'המוציא' ו'מזונות' (ברכת המוציא קודמת לברכת 'מזונות').
ג	גפן (ברכה על היין).
ע	עץ, ברכה על פרי העץ (פרי עץ משבעת המינים קודם לפרי עץ שאינו משבעת המינים, ולהרמב"ם תמיד מברך על הפרי שחביב עליו).
א	אדמה (ברכה על פרי האדמה)
ש	שֶׁהַפֵּל, ברכה על מים, מיץ, ממתקים או כל דבר שאין יודע את ברכתו.
- ד. כל פרי משבעת המינים, אף שאינו חביב לו באופן אישי, ואפילו הוא רק חצי פרי, קודם לכל פרי אחר שאינו משבעת המינים (משנה ברורה רי"א ס"ק ד).

א. היו לפניו כמה פירות משבעת המינים, יש להקדים את הפרי הקרוב יותר למילה 'ארץ' בפסוק (שולחן ערוך שם, ד) כדלהלן:

5	4	3	2	1	
רימון	תאנה	גפן	שעורה	חיטה	ארץ
			תמר (דבש)	זית	ארץ

ב. ויש שנתנו סימן בדבר: הפרי שיש בו פחות גלעינים, קודם לברכה. לזית יש גלעין אחד (והוא הראשון), לתמר יש גלעין חצוי (מעין שניים), לענבים יש כמה גרעינים (בדרך כלל שלושה ומעלה), לתאנים יש הרבה גרעינים, והרימון עשוי כולו מגרעינים.

ג. היו לפניו חצי תמר ותאנה שלמה, הפרי השלם קודם, אף שהוא מאוחר בפסוק (בן איש חי, מטות ה)

ד. לא היו לפניו פירות משבעת המינים, יברך על הפרי השלם. ואם כל הפירות שלפניו שלמים, יברך על החביב עליו. וכך הדין אף בנוגע לפירות האדמה - יקדים השלם תחילה, ואם כולם שלמים או שכולם לא שלמים, יקדים את החביב עליו. בירך על 'פרי העץ' ועל 'פרי האדמה', או שלא היו לפניו פירות עץ או אדמה, ויש לפניו כמה מאכלים שברכתם 'שהכל', יברך תחילה על המאכל שחביב עליו (שם)

ברכה אחרונה

ה. האוכל פירות ארץ ישראל משבעת המינים, צריך להזכיר בברכה את שבחה של ארץ ישראל, וחותרם 'על פירותיה' אם הפירות הם מארץ ישראל. ואם אוכל פירות חו"ל, חותרם 'על הפירות' (שולחן ערוך או"ח רח, י) וכך יסיים גם כשיש לו ספק אם הפירות מארץ ישראל או מחו"ל. אכל פירות שבעת המינים מהארץ ומחו"ל, יחתום 'על הפירות'.

ו. ברכת 'מעין שלוש' על פירות משבעת המינים שהשתבחה בהם ארץ ישראל פוטרת גם את פירות העץ שאינם משבעת המינים, אך אינה פוטרת את פירות האדמה (שולחן ערוך שם, יג)

זכר א"ו בלב

פתיחה לסדר

יניחו על השולחן מגוון פירות, בעדיפות לפירות ארץ ישראל. על כל פרי הבאנו פסוקים מהתנ"ך, (לשון מקרא), מדברי חז"ל, (לשון חכמים), וכן הלכות הקשורות לפרי, חידות, הפעלות ואפילו סיפורים. התשובות לחידות הטריווייה מופיעות בסוף החוברת.

חיטה

יברכו ברכת "מזונות" ולאחר מכן יאכלו מין מאפה הכולל בתוכו חיטה.

לשון מקרא

הגורן וכשנכנסים אל הגורן יצא בעל הבית לזרותה. הלך לו המוץ לרוח, נטל התבן והשליכו לארץ, נטל הקש ושרפו, נטל את החטין ועשה אותן כרי. היו עוברים הבריות. כל מי שרואהו מנשקו, היך מה דאת אמר "נַשְׁקוּ בֵר" תהלים, פרק ב |

פִּי ה' אֶלְהִיָּהּ, מִבֵּיאָה אֶל-אֶרֶץ טוֹבָה: אֶרֶץ נְחָלִי מַיִם עֵינַת וַתְּהַמֹּת יִצְאִים בְּבִקְעָה וּבְהָר: אֶרֶץ חֶסֶה וְשֹׁעֲרָה, וְגִפְוֹ וַתֵּאָנֶה וְרִמּוֹן אֶרֶץ-זֵית שָׁמֶן, וְדָבָשׁ: אֶרֶץ, אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכַּנֹּת תֹּאכַל-בָּהּ לֶחֶם לֹא תַחֲסֹר כֹּל בָּהּ: אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבִיָּהּ בְרָזַל וּמִהַרְרֵיהָ תִחַצֵּב נְחֹשֶׁת: וְאָכַלְתָּ, וְשִׁבְעַתְּ וּבִרְכַתְּ אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, עַל-הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ.

[דברים ח, ז-י]

לשון חכמים

"שָׂרְרָךְ אֲנִי הַסִּיהַר אֶל-יְחִסְרֵךְ הַמְּצָג; בְּטַגְנֵךְ עֵרַמְת חֲטִימִים, סוּגָה בְּשׁוֹשְׁנִים".

[שיר השירים ג, ז]

כך אומות העולם הללו אומרים: אנו ישראל ובשבילנו נברא העולם, והללו אומרים אנו ישראל ובשבילנו נברא העולם. אמרו להם ישראל - המתינו עד שיבא היום של הקדוש ברוך הוא, ואנו יודעים בשביל מי נברא העולם, הדא הוא דכתיב - (מלאכי ג') "כִּי-הִנֵּה הַיּוֹם בָּא בְעֵר כְּתָנוֹר" וגו'. וכתיב- (ישעיה מ"א) "תִּזְרַע וְרוּחַ תִּשְׁאֵם". אבל ישראל נאמר עליהם: (שם) "וְאֵתָה תִּגְיַל בָּהּ בְּקִדּוֹשׁ יִשְׂרָאֵל תִּתְהַלֵּל".

[שיר השירים רבה, פרק ז]

משל למה הדבר דומה? התבן והמוץ והקש היו מדיינין [=דנים] זה עם זה. זה אומר בשבילי נזרעה הארץ, וזה אומר בשבילי נזרעה השדה. אמר להן החטים: המתינו לי, עד שתבוא הגורן ואנו יודעים בשל מי נזרעה השדה. בא

האיכות הראש

בדומה לחיטה, גם על פרי הגפן ניתן וצריך לברך כמה סוגי ברכות. על הענבים עצמם מברכים "בורא פרי העץ", וכאשר מכינים מהם יין מברכים עליו - בורא פרי הגפן. ויש עוד מקרה מעניין נוסף - כאשר שותים יין ומברכים עליו בורא פרי הגפן... ואז מביאים לשולחן יין משובח יותר מהראשון - מברכים על היין השני ברכת הטוב והמטיב - "ברוך אתה השם, אלוקינו מלך העולם, הטוב והמטיב".. זו ברכה די נדירה... וככל הנראה רק מבינים ביין זוכים לברך אותה. שהרי רובנו לא ממש מבדילים בין יין "טוב" ליין טוב יותר. אבל הברכה קיימת, ולפעמים זוכים לברכה. אז כמו לחיטה - לגפן יש שלוש ברכות שונות התלויות במצבה.

חידת אריוני

מהו "עריס" בלשון חז"ל?

1 המיטה שעליה יושב שומר הכרם
2 גפנים שצומחות על גבי כלונסאות
3 יין מזן מיוחד שנועד למלכים בלבד
4 יין לבן תוסס

שיר

אֶרֶץ חֲשָׁה וְשִׁעְרָה וְגִפְן וְתֵאֵנָה וְרִמּוֹן אֶרֶץ זֵית שָׁמֶן וְדָבָשׁ.

| דברים ת, ח' |

יין

יברכו ברכת "הגפן" ולאחר מכן ישתו יין. יש נוהגים להביא לשולחן ולשתות יין אדום ויין לבן. עדיף לברך על היין האדום, אלא אם כן מחבבים יותר את היין הלבן. בהמשך נביא את המקומות בהם שותים מסוג היין השני.

לא נברא יין אלא

לנחם אבלים ולשלם שכר לרשעים
שנאמר "ותנו שכר לאובד" (משלי לא,
ו), אמר רבי חנין בר פפא: כל שאין
יין נשפך בתוך ביתו כמים אינו בכלל
ברכה שנאמר "וברך את לחמך ואת
מימך" (שמות כג, כה) מה לחם שניקח
בכסף מעשר אף מים שניקח בכסף
מעשר ומאי ניהו (ומה זה?) יין, וקא קרי
ליה (וקורא לו) מים.

| עירובין סה, א |

לשן מקרא

וּמְלִכֵי צֶדֶק מְלֶךְ שָׁלֵם הוֹצִיא לְחֶם וַיֵּין
וְהוּא כֹהֵן לְאֵל עֲלִיּוֹן

| בראשית יד, יח |

לשן חכמים

אמר רבי חנינא: כל המתפתה ביינו יש
בו מדעת קונו שנאמר "וירח ה' את ריח
הניחוח" (בראשית ח, כ), אמר רבי חייא:
כל המתיישב ביינו יש בו דעת ע' זקנים.
יין ניתן בע' אותיות וסוד ניתן בע'
אותיות נכנס יין יצא סוד אמר רבי חנין:

האיכות של חלום

אנו מברכים על החיטה המוציאה לחם מן הארץ או ברכת מזונות, רק אחרי שהיא נטחנה ונעשה ממנה לחם או פת הבאה בכיסינין (עוגות, קרקרים וכדומה...), אולם אם היא לא טחונה, כמו חיטה תפוחה שנקראת "שלווה", לדוגמא, מברכים עליה "אדמה". ובכל זאת, אם יש לנו מגוון פירות ובהם "שלווה", ואין לחם או עוגות - הרי שמברכים וטועמים קודם מן החיטה, כי היא קודמת בפסוק.

חינה

היכן מצא אהרון אהרונסון את "אם החיטה"?

- 1 | בהרי הגליל
- 2 | בשדות מצרים
- 3 | באחת מחורבות ירושלים
- 4 | במסעו בדרך המשי

שיר

דע לך,
 שכל רועה ורועה
 יש לו ניגון מיוחד משלו
 דע לך,
 שכל עשב ועשב,
 יש לו שירה מיוחדת משלו
 ומשירת העשבים
 נעשה ניגון
 של רועה

שעורה

יאכלו מין מאפה הכולל בתוכו שעורה (אם אוכלים שעורה ממש, הברכה עליה היא "אדמה").

הליכות עולם

השעורה משמשת קנה מידה קבוע למשקל בהלכה, כאשר משקל גרגיר שעורה הוא בין 730.0 גר' ל-150.0 גר'. כך למשל, מאחר שהאישה מתקדשת בפרוטה, ושוי הפרוטה הוא חצי שעורה, ניתן להעריך, בהתאם לשווי העדכני של גרם כסף, את הסכום המינימלי הדרוש כדי לקדש אישה (כ-10 אג') (בד"כ הטבעת שווה יותר...).

השעורה מסייעת גם בהערכת שיעור מחצית השקל הדרוש לטובת פדיון הבן, ששיעורו ב-843 שעורים (כ-42 ש).

לשון מקרא

וְאִם מִשֹּׁדָה אֶחָזְתוּ יִקְדִישׁ אִישׁ לֵה' וְהָיָה עֶרְכָּךְ לְפִי זָרְעוֹ זֶרַע הַמֶּרְזָע שְׁעָרִים בְּחַמְשֵׁים שְׁקָל כֶּסֶף.

| ויקרא כז, ט"ז |

לשון חכמים

רבי יוחנן אומר: לעולם אל תהי מצות העומר קלה בעיניך **שעל ידי מצות העומר זכה אברהם לירש את ארץ כנען**. הדא הוא דכתיב: "ונתתי לך ולזרעך אחרריך" (בראשית יז, ח) על מנת "ואתה את בריתי תשמור" (שם, ט) ואיזה זה? - מצות העומר.

ריש לקיש אמר: לעולם אל תהי מצות העומר קלה בעיניך, **שעל ידי מצות העומר עשה הקב"ה שלום בין איש לאשתו**. הוי אומר, בזכות קמח שעורים.

| מדרש רבה, ויקרא כח, ו |

סיפור

רבי דוד מללוב היה נזהר מאוד שלא לצער בעלי חיים. בימי הקיץ, כשהיה רואה את העגלונים המגיעים אל היריד כשהם טרודים, היה מביא בעצמו מים לסוסים, שלא יהיו צמאים. תלמידו וידידו, רבי יצחק מוורקי, סיפר שנוהגים היו לשכור יחד עגלה, ובה נסעו אל רבם, החוזה מלובלין. כשהיו רואים בדרך חסיד ההולך אל הרבי, היו מעלים גם אותו על העגלה, וכשראו חסיד נוסף - העלו גם אותו. כך נמשך הדבר עד שהחל המשא להכביד על הסוסים. אז היו יורדים כולם מן העגלה, כשרק המטען נותר עליה, וכך היו הולכים יחד ברגל מאחורי העגלה, כדי שלא לצער את הסוסים.

פעם אחת באו אל החוזה מלובלין להיות במחיצתו בראש השנה. לפני תקיעת השופר הביט החוזה מלובלין סביבו, וכשראה שר' דוד אינו בבית המדרש סירב להתחיל את התקיעות. מיד רץ ר' יצחק לחפש את ר' דוד ל באכסניה שבה גר. שם מצא אותו, כשהוא מאכיל בשעורים את הסוסים מתוך הירמולקה, הכיפה הרחבה שנהג לחבוש. העגלון רץ לשמוע תקיעת שופר בבית המדרש הגדול ועזב את הסוסים כשהם רעבים. ראה ר' דוד את צערם של הסוסים, והאכילם בעצמו. רק כשגמר את מלאכתו, שב אל בית המדרש. קרא החוזה מלובלין ואמר: "ר' דוד עשה לנו תקיעת שופר שאין כמוה!"

חינה

איזה מאכל מן המאכלים או המשקאות הבאים,

אינו עשוי משעורה?

- 1 | קוואקר
- 2 | בירה
- 3 | גריסי פנינה
- 4 | לחם מחמצת

ליט

יברכו "בורא פרי העץ", ויאכלו זית (אם ממש מעדיפים סוג פרי אחר משבעת המינים, הנמצא על השולחן, ניתן לברך עליו...)

האיכות עולם

לזיתים יש מגוון רחב של שימושים, מה שמעלה שאלה מעניינת לגבי זמן המעשרות של זיתים. כלומר, מתי מפרישים מהם מעשר. השאלה הקובעת היא מתי הזיתים ראויים לאכילה? זיתים המיועדים לאכילה יש לעשר כאשר הם ראויים לאכילה לרוב בני אדם, כלומר לאחר כבישה או מליחה ולא בזמן שהם קשים, ישירות מהעץ. מה שקרוי בלשון חכמים - "גמר מלאכה". זיתים המיועדים לשמן, יש לעשרם לא מהזיתים עצמם, אלא מהשמן עצמו אחרי הסחיטה.

לשן מקרא

וְאִתָּה תִצְוֶה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כְּתִיב לְמַאֲוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תְּמִיד

| שמות כז, ו |

לשן חכמים

אמר רבי יהושע בן לוי: למה נמשלו ישראל לזית? לומר לך - מה זית אין עליו נושרין לא בימות החמה ולא בימות הגשמים אף ישראל אין להם בטילה עולמית לא בעולם הזה ולא בעולם הבא. ואמר רבי יוחנן: למה נמשלו ישראל לזית? לומר לך - מה זית אינו מוציא שמנו אלא על ידי כתיתה, אף ישראל אין חוזרין למוטב אלא על ידי ייסורין.

| מנחות נג, ב |

שיר

אֵילָן אֵילָן בְּמָה אֶבְרָכְךָ
 פִּירוּתֶיךָ מְתוּקִין
 צִלָּה נָאָה
 אֲמִית הַפִּים עוֹבְרַת תַּחְתֶּיךָ
 אֵלָא יְהִי רָצוֹן
 שְׂכָל נְטִיעוֹת שְׁנוּטָעִין מִמֶּךָ
 יְהִיו כְּמוֹתֶךָ
 ע"פ תענית ה,ב

חידת אריווינה

היכן מוזכר הזית לראשונה בתנ"ך?

- 1 | בעצי גן עדן
- 2 | הענף שהביאה היונה לנח
- 3 | בשמן היצהר להדלקת המנורה
- 4 | בפסוק- "... ארץ זית שמן ודבש..."

הפילה

חכמים אומרים על הזיתים - הבן מפקח והאב משכח... כלומר - אכילת זיתים מרובים גורמת לשכחה, ואילו אכילת שמן זית גורמת לזיכרון מחודד (רבים מקפידים בשל כך לאכול זיתים דווקא כשהם טבולים בשמן זית...).

שחקו את משחק הזיכרון עם פירות - הניחו מספר פירות על צלחת. אחד מהמשתתפים ישנן את הפירות ושמותם. לאחר מכן הוא יוצא... והנוכחים מסירים אחד מהפירות מהצלחת. המשתתף שיצא חוזר, והוא צריך לזהות איזה פרי חסר...

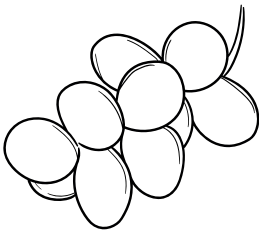

תמר

האיכות קולט

בעניין איסור אכילה ביום-הכפורים נאמר בתורה: "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בַעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ תִּעַנּוּ אֶת נַפְשׁוֹתֵיכֶם" (ויקרא טז כט), ונאמר: "כִּי כָל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא תִעַנֶּה בַעֲצָם הַיּוֹם הַזֶּה וְנִכְרְתָה מֵעַמִּיהָ" (שם כג כט). בעניין שיעור האכילה האסורה שנינו: "האוכל ככותבת הגסה, כמוה וכגרעינתה, חייב" (משנה יומא עג ע"ב; כלים יז, יב; רמב"ם שביית עשור ב, א; שולחן ערוך או"ח תריב א, ה). 'כותבת' הוא כינוי לסוג מסוים של תמר, שלפי רב יהודה (יומא עט ע"א), גודלו רב משיעור ביצה, ובשל כך באכילה בשיעור זה מתיישבת דעת האדם. חוקרים בני זמננו נוטים לזהות תמר זה עם תמר מסוג 'ענברה', הגדול באופן משמעותי מזן המג'הול, ואורכו עשוי להגיע כדי 11 ס"מ, ונפחו כ-30 סמ"ק.

לשן מקרא

וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וְעֵנֶף עֵץ עֵבֶת וְעֵרְבֵי נַחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים.

| ויקרא כג, מ |

לשן חכמים

רבי יהודה פתח: "זאת קומתך דמתה לתמר" וגו' (שיר השירים, ז, ח), כמה חביבה כנסת ישראל קמי קודשא בריך הוא, דלא מתפרשא מניה, כהאי תמר דלא פריש דכר מן נוקבא לעלמין, ולא סליק דא בלא דא, כך כנסת ישראל לא מתפרשא מקודשא בריך הוא [= כמה חביבה כנסת ישראל לפני הקב"ה, שלא פורשת ממנו, כתמר הזה, שלא פורש הזכר מהנקבה לעולמים, ולא הולך זה בלא זה, כך כנסת ישראל לא פורשת מהקב"ה].

| זהר חלק ב, קכו ע"א |

שיר

"הימים שעוד נכוננו לנו"

מאת עדית פאנק |

חינה

עיר התמרים היא -

- 1 | שכם
- 2 | סדום
- 3 | יריחו
- 4 | בית שאן

ספן

כהונה. 'הבשילו אשכולותיה ענבים' -
אלו נסכים... רבי ירמיה בר אבא אמר:
'גפן' - אלו ישראל... 'שלשה שריגים'
- אלו שלשה רגלים... 'והיא כפורחת
עלתה נצה' - הגיע זמן של ישראל
לפרות ולרבות... 'עלתה נצה' - הגיע
זמן של ישראל ליגאל... 'הבשילו
אשכולותיה ענבים' - הגיע זמנה של
מצרים לשותות כוס התרעלה..."

| חולין צב, א |

מליכות עולם

יש שני סוגים עיקריים של ענבים,
השונים זה מזה במראה ובטעם -
ענבים לבנים (ירוקים) וענבים שחורים
(אדומים). מה שמעורר שאלה - האם
מברכים שהחיינו בנפרד על כל סוג...
או שמא ברכת שהחיינו אחת בשנה
פותרת את כל הפרי. השולחן ערוך
מביא שמות של זנים שונים של פרי
אחד שמברכים על כל זן שהחיינו. מה
שמוביל למחלוקת די רחבה בשאלה,
האם בכל הפירות זה כך, או רק בפירות
שאותם השולחן ערוך ציין במפורש.
רבי משה כלפון הכהן, לדוגמא, ב"ברית

לשון מקרא

"ביום ההוא נאם יהוה צבאות תקראו איש
לרעהו אל תחת גפן ואל תחת תאנה"

| זכריה ג, י |

לשון חכמים

"ובגפן שלשה שריגים": אמר רב חייא
בר אבא אמר רב: אלו ג' שרי גאים
היוצאים מישראל בכל דור ודור... רבא
אמר: אלו שלשה שרי גוים שמלמדים
זכות על ישראל בכל דור ודור... רבי
אליעזר אומר: 'גפן' - זה העולם.
'שלשה שריגים' - זה אברהם יצחק
ויעקב. 'והיא כפורחת עלתה נצה' - אלו
האימהות. 'הבשילו אשכולותיה ענבים'
- אלו השבטים... אמר לו רבי יהושע...:
'גפן' - זה תורה. 'שלשה שריגים' -
אלו משה ואהרן ומרים. 'והיא כפורחת
עלתה נצה' - אלו סנהדרין. 'הבשילו
אשכולותיה ענבים' - אלו הצדיקים
שבכל דור ודור... רבי אלעזר המודעי
אומר: 'גפן' - זה ירושלים. 'שלשה
שריגים' - זה מקדש, מלך וכהן גדול.
'והיא כפורחת עלתה נצה' - אלו פרחי

הכוונה, מביא שבסוגי תאנים מברכים שהחיינו על כל סוג. למעשה, לדעת לרוב הפוסקים, אין לברך שהחיינו על שני זנים של אותו פרי, אלא אם הם שונים במראה, בטעם, וגם בשם. לכן, מי שברך 'שהחיינו' על ענבים לבנים, לא ישוב ויברך כשיאכל לראשונה בשנה ענבים שחורים.

הנחש

המשתתפים יושבים במעגל, ואחד מהם מוגדר "כמנחש". המשתתפים לוקחים צימוק אחד, מניחים אותו ביד הראשון במעגל, כאשר כפות ידיו צמודות. הוא מעביר את הצימוק לבא בתור בצורה נסתרת (כפות הידיים צמודות, ידיים מעל ידיים, והצימוק מחליק מיד ליד. בשלב מסוים אחד המשתתפים לא מעביר את הצימוק הלאה... אולם המשתתפים ממשיכים ל"שחק" כאילו הוא עובר. המשתתף המנחש צריך לנחש היכן הצימוק נמצא.

**ישתו יין לבן,
או מהסוג שעדיין לא שתו.**

שיר

יַעֲלָה יַעֲלָה בּוֹאֵי לַגִּנֵּי;
הַנֶּץ רְמוֹן פְּרֻחָה גִּפְנֵי;
יָבֹא דוֹדֵי יְחִישׁ צְעָדֵינוּ;
וְיֵאכַל אֶת פְּרֵי מִגְדֵינוּ;
אִם יְדִידֵי אֲרָכּוּ נְדוּדֵינוּ;
אִיךָ יְחִידָה אֲשֵׁב עַל כִּנֵּי;
שׁוּבֵי אֵלַי, אֶתְּ בַת אֶהוּבָה;
שׁוּבֵי אֵתְּ, וְאֲנִי אֲשׁוּבָה;
הִנֵּה עִמִּי זֹאת אוֹת כְּתוּבָה
כִּי בְתוֹכָךְ אֶתֶן מִשְׁכָּנִי
| ר' ישראל נגארה |

חינה

כמה זנים של גפן יש בעולם?
1 | בערך 500
2 | למעלה ממיליון
3 | בין 8000 ל-10000
4 | כ-100 זנים של גפן לבנה,
וכ-200 של גפן אדומה

תאנה

האיכות הראש

בהלכות דעות (ד, יא), הרמב"ם קובע כי אכילה מרובה של פירות איננה בריאה. לכן, "לעולם ימנע אדם עצמו מפרות האילנות. ולא ירבה מהן ואפלו יבשין ואין צריך לומר רטבים. אבל קודם שיתבשלו כל צרכן הרי הן כחרבות לגוף". לפי הרמב"ם, "החרובים רעים לעולם", ואילו "הפרות החמוצין רעים, ואין אוכלין מהן אלא מעט בימות החמה ובמקומות החמים". לעומת זאת, "התאנים והענבים והשקדים לעולם טובים בין רטבין בין יבשין ואוכל אדם מהם כל צרכו". ואף על פי כן, "לא יתמיד אכילתם, אף על פי שהן טובים מכל פרי האילנות".

לשון מקרא

ותפקחנה, עיני שניהם, וידעו כי עירמם הם; ויתפרו עליה תאנה, ויעשו להם חגרת

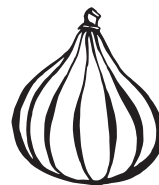
| בראשית ג, ז |

לשון חכמים

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: מאי דכתיב "נוצר תאנה יאכל פריה [ושומר אדניו יכבד]"? (משלי כו יח), למה נמשלו דברי תורה כתאנה? מה תאנה זו, כל זמן שאדם ממשמש בה מוצא בה תאנים - אף דברי תורה: כל זמן שאדם הוגה בהן - מוצא בהן טעם.

| עירובין נד ע"א |

שיר

"הלוואי"

מאת אהוד מנור |

חינה

בבוסתן יש ששה עצים: אורן, דקל, חרוב, רימון, ברוש ותאנה.
 ארבעת העצים הימניים ביותר הם: אורן, דקל, חרוב ורימון.
 ארבעת העצים השמאליים ביותר הם: ברוש, דקל, רימון ותאנה.
 בין הברוש לדקל שני עצים, החרוב אינו ליד הדקל. איזה עץ נמצא
 במקום השני מימין?

6

5

4

3

2

—

—

—

—

—

ריחון

האיכות הראש

מיץ רימונים הוא משקה די פופולרי... מה שמוביל לשאלה די ידועה בפוסקים - מה מברכים על מיץ שהכינו מפרי... בהנחה שזה פרי שדרך להכין ממנו מיץ. **לשיטת הרשב"א** מברכים עליו בורא פרי העץ, ואילו **לשיטת הרא"ש** מברכים על המיץ שהכל. ובגלל שברכת שהכל פותרת ברכת העץ - נהגו כמו הרא"ש. וכך גם פוסקים בימינו - מלבד שמן זית, שעליו לא מברכים כלל בשתייה, ומלבד יין, שעליו מברכים "הגפן" - על כל המיצים שמכינים מפירות מברכים שהכל.

לשון מקרא

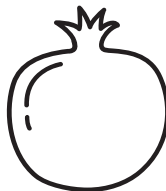
לְכֹה דוֹדֵי נִצָּא הַשְּׂדֵה, נְלִינָה בְּכַפְרִים: נְשַׁכְימָה לְכַרְמִים נְרָאָה אִם-פְּרֻחָה הַגֶּפֶן פִּתַח הַסְּמָדָר הַנִּצְוֹ הַרְמוּנִים שָׁם אָתָּן אֶת דֹּדֵי לָךְ.
| שיר השירים ז, יב-יג |

לשון חכמים

כפלה הרימון רקתך - אמר רבי שמעון בן לקיש: אל תקרי "רְקֶתְךָ", אלא "רִיקֶתְךָ", שאפילו ריקנין שבך מלאים מצוות כרימון.

| עירובין יט, א |

שיר

עץ הרימון נתן ריחו;
 בין ים המלח ליריחו;
 שב, חומתי, גדודך מנדוד;
 שב, תמתי, דודך מדוד;
 אוצרות אופיר וצרי גלעד;
 רכב מצריים שללתי לך, בת;
 אלף הזמר אתלה לך מגן;
 מן היאור עד הירדן.
 את כלולה מכל כלות;
 את דגולה כנדגלות;
 שתיים עינייך כשתיים יונים;
 וקול קולך פעמונים...

חיזת אריווי

כמה גרגירים יש ברימון ממוצע?

1		תרי"ג-613
2		למעלה מ-1000
3		בין 200 ל-1000
4		כמה עשרות

הפעלה

אוספים "מצוות". שהרי ישראל מלאים במצוות כרימון... כל אחד מקבל פתק קטן, וכותב עליו תכונה טובה או מצווה מיוחדת של מי שיושב לימינו. את כל הפתקים מניחים בקערה משותפת... ומערבבים, ואז המנחה שולף כל פתק לחוד, קוראים פתק פתק... והיושבים צריכים לנחש למי מתייחס כל פתק. מי שכתב יכול לגלות לכולם...

בוטן

יברכו "בורא פרי האדמה", ויאכלו בוטנים...
(הבוטן המקראי מזוהה עם פרי הפיסטוק, שברכתו "העץ").

האיכות עולם

כידוע, נפסק שעל פרי שהשתנתה צורתו מברכים 'שהכל נהיה בדברו' (שולחן ערוך או"ח רב, ז). אולם, לדעת רבנו ירוחם, כאשר הפרי מיועד להיאכל אך ורק באופן שלא ניכרת צורתו המקורית (תולדות אדם נתיב טז חלק ב, קמג ע"ב), מברכים על המאכל שנעשה ממנו כברכת הפרי. בעקבות זאת נחלקו פוסקים בני זמננו בדבר הברכה הראויה לחטיף ה'במבה', העשוי מגרעיני תירס ובוטנים. הראשל"צ, הרב יצחק יוסף טען שמאחר שהחטיף עשוי מגרעיני תירס שאינם ראויים לאכילה בפני עצמם, יש לברך על החטיף ברכת 'בורא פרי האדמה', והעיד שכך אף הורה לו אביו, הרב עובדיה יוסף (שולחן המערכת א, מערכת ב' ערך 'בורא פרי האדמה'; עין יצחק ב, כללי ספק ברכות עמ' תקע"ח; שו"ת הראשון לציון א, סימן יח). מנגד, אחיו, הרב דוד יוסף, הרב דב ליאור והרב יעקב אריאל טענו שיש לברך על החטיף 'שהכל נהיה בדברו', משום שהשתנתה צורת התירס באופן מוחלט, והוא מעורב בחמאת בוטנים.

לשן מקרא

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרָאֵל אֲבִיהֶם אִם כֵּן אֶפֹּא זֹאת עֲשׂוּ קָחוּ מִזֶּמֶרֶת הָאָרֶץ בְּכַלִּיכֶם וְהוֹרִידוּ לְאִישׁ מִנְחָה מֵעֵט צָרִי וּמֵעֵט דָּבֶשׁ נְכֹאת וְלֵט בְּטָנִים וְשִׁקְדִים
| בראשית מג, יא |

לשן חכמים

לולבי האלה והבטנה והאטדין יש להם שביעית ולדמיהן שביעית, אין להם ביעור ולא לדמיהן ביעור
| משנה שביעית ז, ה |

שירית הולמביט

דע, כי יַעֲקֹב אָבִינוּ, כְּשֶׁשָּׁלַח אֶת בְּנָיו עֲשֹׂרֵת הַשְּׁבֵטִים לְיוֹסֵף, שָׁלַח עִמָּהֶם נֶגֶן שֶׁל אָרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְזֶה סוּד: קָחוּ מִזְמֶרֶת הָאָרֶץ בְּכָלֵיכֶם וְכו' (בראשית מג, יא), בְּחִינַת זְמֵר וְנֶגֶן... כִּי דַע, כִּי כָל רוּעָה וְרוּעָה יֵשׁ לוֹ נֶגֶן מִיַּחַד לְפִי הָעֵשׂוֹבִים וְלְפִי הַמָּקוֹם שֶׁהוּא רוּעָה שָׁם, כִּי כָל בְּהֵמָה וּבְהֵמָה יֵשׁ לָהּ עֵשׂוֹב מִיַּחַד, שֶׁהִיא צְרִיכָה לְאָכְלוֹ. גַּם אִינוּ רוּעָה תְּמִיד בְּמָקוֹם אֶחָד. וְלְפִי הָעֵשׂוֹבִים וְהַמָּקוֹם שֶׁרוּעָה שָׁם, כֵּן יֵשׁ לוֹ נֶגֶן... וּמִשִּׁירַת הָעֵשׂוֹבִים נַעֲשֶׂה נֶגֶן שֶׁל הָרוּעָה...

וְזֶהוּ שֶׁאֲמַר לְבְנָיו: קָחוּ מִזְמֶרֶת הָאָרֶץ בְּכָלֵיכֶם... שֶׁהוּא בְּחִינַת זְמֶרֶת הָאָרֶץ כַּנִּל, בְּכָלִים שְׁלֵהֶם. וְהוֹרִידוּ לְאִישׁ מִנְחָה, מֵעֵט צָרִי, מֵעֵט דָּבֶשׁ, נְכֹאת וְלֵט, בְּטָנִים וּשְׁקָדִים - הֵם בְּחִינַת מְשֻׁקָלוֹת וּמִדּוֹת הַנֶּגֶן, כִּי הַנֶּגֶן נַעֲשֶׂה מְגִדּוּלֵי הָאָרֶץ כַּנִּל.

| ליקוטי מוהר"ן תניינא סג |

חִזְקָא רִיבִינָא

כמה פיסטוקים יש בתמונה?

15 | 1

17 | 2

25 | 3

28 | 4

אכיל

האיכות עולם

בכשרות רוב סוגי האגוזים רוב הפוסקים מקילים מבחינת איסור ערלה. כי רוב האגוזים גדלים בחו"ל, כך שאין צורך לחשוש לערלה והפרשת תרומות ומעשרות. אולם אגוזי פקאן גדלים בארץ לרוב, ועצים רבים גדלים אצל אנשים פרטיים. כיצד ננהג כאשר קיבלנו שקית אגוזי פקאן מחבר וכדומה? רוב הפוסקים לא חוששים לאיסור ערלה, אך מצד שני חובה לעשר את אגוזי הפקאן, ללא ברכה - ברכה על הפרשת תרומות ומעשרות אומרים רק כאשר ברור לנו שאיש לא תיקן את הפירות, כלומר, לא עישר אותן...

אשן מקרא

אל גנת אגוז ירדתי לראות באבי הנחל לראות הפרחה הגפן הנצו הרמנים.

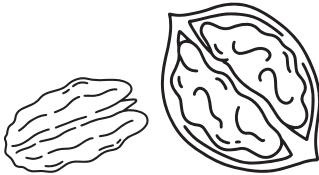
| שיר השירים, גיא |

אשן חכמים

"אל גנת אגוז ירדתי". אמר ר' יהושע בן לוי: נמשלו ישראל באגוזה. מה האגוזה נגזזת ונחלפת לטובתה היא נגזזת. למה? שהיא מחלפת, כשער הזה שנגזז ונחלף, וכצפרנים הללו שנגזזין ונחלפין. כך כל מה שישראל נגזזין מעמלן ונותנין לעמלי תורה בעולם הזה, לטובתן הן נגזזין ונחלפין להם, ומרבין להם עושר בעולם הזה ושכר טוב לעולם הבא.

| שיר השירים רבה, ג, יא |

הפעלה

חכמים לומדים שישראל נמשלו לאגוז, כי לאגוז יש קליפה קשה, וגם כאשר הוא מתלכלך, הרי שניתן בקלות לשוטפו... ותוכו לא נפגם. כך ישראל- גם כאשר הם "מתלכלכים" בחטאים, תוכם הפנימי לא נפגם. תכונתו זו של האגוז מאפשרת לשחק אתו משחקים רבים, כי הרי התוך לא נפגם! לכן שחקו עם האגוזים משחק של "קרוב לקיר"- עומדים במרחק מסוים מהקיר, וכל אחד משליך את האגוז שבידו, ומנסה שהוא יגיע כמה שיותר קרוב לקיר. מי שאגוזו מגיע הכי קרוב, זוכה בכל האגוזים ב"סיבוב".

חינה

על שם איזו מהארצות יש סוג של אגוז?

- 1 | אגוז איטליה
- 2 | אגוז קפריסין
- 3 | אגוז ירדני
- 4 | אגוז ברזיל.

שקד

האיכות קולט

בגמרא (ברכות מגב) מובא בשם ר' יהודה, ש'היוצא בימי ניסן ורואה אילנות מבלבבים, כלומר אילנות פורחים, וניצנים עולים, מברך: "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם, שלא חיסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות ליהנות בהם בני אדם", וכך נפסק בשולחן ערוך (או"ח רכו) וברמב"ם (ברכות י, יג). מאחר שעץ השקד מקדים לבלב הרבה לפני ניסן, התעוררה השאלה, האם ניתן לברך ברכת האילנות על פריחת השקד באדר? יש שפסקו שניתן לברך את הברכה באדר (רבינו ירוחם נתיב יג, חלק ב; מדרכי ברכות מגב סי' קמח ועוד), ויש שהכריעו, בעיקר על פי הקבלה, שיש לעכב את הברכה עד לחודש ניסן (שו"ת הלק"ט ב, כח; ברכי יוסף רכו, ס"ק ב). עם זאת, לכל הדעות, מי שראה את פריחת השקד באדר רשאי לברך על פריחה זו ברכת האילנות בניסן, ובלבד שבניסן רואה עדיין פריחה בלבד, ללא פירות (משנה ברורה סי' רכו ס"ק ה).

לשן מקרא

וַיְהִי דְבַר ה' אֵלַי לְאמֹר, מָה-אַתָּה רֹאֶה יְרֵמְיָהוּ; וְאָמַר, מִקַּל שֶׁקֶד אֲנִי רֹאֶה. וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי, הִיטַבְתָּ לְרֵאוֹת: כִּי-שֶׁקֶד אֲנִי עַל-דְּבָרִי, לַעֲשׂוֹתוֹ.

| ירמיהו א, יא-יב |

לשן חכמים

נטל משה קורה אחת וחתכה לשנים עשר נסרים, ואומר להם: כולכם מקורה אחת, טלו מקלכם... שלא יאמרו מקלו [של אהרן] היה לח, והפריח. וגזר הקב"ה על המקל, ונמצא עליו שם המפורש שהיה בציץ... והפריח בו בלילה ועשה פרי ויגמול שקדים. גמל לכל מי שהיה שוקד על שבטו של לוי. ולמה שקדים ולא רימונים ולא אגוזים? לפי שנמשלו ישראל בהם.

| במדבר רבה פרשת קרח פרשה יח |

שיר

"בארץ אהבתי"

מאת לאה גולדברג |

חינה

נאמר על המנורה שבמשכן - "ובמנורה ארבעה גביעים משקדים כפתוריה ופרחיה" (שמות כה, לד). כלומר, צריך לשים במנורה קישוט "משוקד" (בצורה של שקד). מה בדיוק צריך להיות משוקד? הגביעים? הכפתורים? הפרחים? הכל?

תפוח

האיכות עצומה

דבר מקובל הוא לאכול תפוחים אפויים. ומכיוון שזה מקובל, גם הברכה עליהם היא בורא פרי העץ. וזה הכלל - פרי או ירק שדרכו לאכול אותו רק חי, ללא בישול - יברכו עליו את הברכה ה"רגילה" (עץ או אדמה), כאשר אוכלים אותו חי. ואם בישלו אותו - יברכו עליו שהכל. אם זה פרי או ירק שדרכו להיאכל דווקא מבושל או אפוי, יברכו עליו את הברכה הרגילה רק כאשר הוא מבושל. ואם אוכלים אותו חי - מברכים שהכל... (לדוגמא - מי שיאכל תפוח אדמה חי, יברך שהכל ומי שיאכל מלפפון אפוי - יברך שהכל). אם זה פרי שדרכו להיאכל גם כך וגם כך, כמו תפוחים, יברכו בשני המקרים את הברכה הרגילה.

לשון מקרא

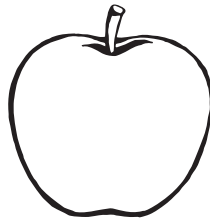
סִמְכוּנֵי בָּאֲשִׁישׁוֹת רַפְדוּנֵי בְּתַפּוּחִים פִּי
חֹלֶת אֶהְבֶּה אָנִי
| שיר השירים ב, ה |

לשון חכמים

אמר רבי אלעזר: בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה בת קול ואמרה להן: מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו? ... אמר רבי חמא ברבי חנינא: מהו שכתוב "כתפוח בעצי היער" - למה נמשלו ישראל לתפוח? לומר לך: מה תפוח זה פרוי קודם לעליו, אף ישראל הקדימו נעשה לנשמע.

| מסכת שבת, פח, א |

שיר

"קחי לך תפוחים ותמרים"

מאת איתן גלס |

חידת אריווייה

איפה פותח זן התפוחים "יונתן"?

- 1 | במושב יונתן בגולן
- 2 | בקיבוץ עין שמר
- 3 | בארצות הברית
- 4 | על ידי יוני נתניהו, בירושלים

אתרים

האיכות עצומה

אחר הפרשת מעשר ראשון מן הפירות, בשנה השלישית והשישית לשמיטה מפרישים מעשר עני, ובשאר השנים - מעשר שני (רמב"ם מעשר שני ה, א). בהקשר זה יש הבדל יסודי בין ירקות לפירות. בעוד ששנת המעשר של הפירות נקבעת לפי שעת החנטה של הפרי, שנת המעשר של הירק נקבעת לפי מועד לקיטת הירק (שם שם ה, ב; ה, ד). ועוד נקבע, שאין מפרישים מפירות שנה זו על פירות שנה אחרת, ולעניין זה ט"ו בשבט הוא ראש השנה לפירות האילן. לכן, פירות שחנטו לאחר ט"ו בשבט, אין להפריש מהם מעשרות על פירות שחנטו לפני ט"ו בשבט. ואולם, לאתרוג יש מעמד מיוחד, בין "אילן" ל"ירק". לעניין חיוב במעשר, דינו כירק, והוא מתחייב במעשרות בהתאם למועד לקיטתו (שם שם ה, ה). לעומת זאת, לעניין ראש השנה לאילן ולמניין שנות העורלה, דינו כאילן, ששנותיו נמנות לפי ט"ו בשבט.

לשן מקרא

וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרֵי עֵץ הַדֶּרֶךְ כֶּפֶת תְּמָרִים וְעֶנְף עֵץ עֵבֶת וְעֵרְבֵי נָחַל וְשִׂמְחֶתֶם לִפְנֵי ה' אֱ-לֹהֵיכֶם שְׁבַעַת יָמִים

| ויקרא כג, מ |

לשן חכמים

"פרי עץ הדר" אלו ישראל. מה אתרוג זה יש בו טעם ויש בו ריח, כך ישראל, יש בהם בני אדם שיש בהם תורה ויש בהם מעשים טובים.

| מדרש רבה ויקרא ל, יב |

שיר

מי זה שָׁלַף מִן הַלִּילָב
 מִחֲגֹרֹתָיו וּמִכְלוּלָיו?
 הוּי, אֶתְרוּגֵי לְמָה הַמִּתְמָם?

מי זה קָטַם אֶת הַפִּטְטִים?
 פָּרִי זֶהְבִי צָפַד גְּלִידוֹ,
 בּוֹשׁ לִילָבִי, נְחֹשֶׁף שְׁלִידוֹ.
 עֵבֶר חֲגָם, הוֹסֵר צֶלֶם,
 יִרְדּוּ פְּלָאִים וְאִין מְצִילִם.

לְמִרְקָמַת יָרֵד אֶתְרוּגוֹ,
 מִן הַלִּילָב זָרִים אֶסְרֵג;
 זָרִים קִטְנִים וּמְקַלְעוֹת,
 גַּם טְבַעוֹת לְאַצְבָּעוֹת... |

| חיים נחמן ביאליק, קינה על האתרוג והלילב |

חינה

מי הוא המלך שנרגם באתרוגים
 (למתקדמים: מדוע נרגם?):

- 1 | דוד;
- 2 | רחבעם;
- 3 | יהוא;
- 4 | אלכסנדר ינאי.

בננה

לשון חכמים

נהפך לשדי. רב ור' יוסי, חד אמר לשדדי, וחרינא אמר נהפך רוטב שמני להיות דומה לחרבוני קיץ, **כהדא מוזא דיבשא בקייטא**

| מדרש תהלים, מזמור לב |

"לל פינתך"

למרות שהבננה ידועה למין האנושי עוד משחר ההיסטוריה, לא נמצא אזכור שלה בתנ"ך או בספרות חז"ל. לראשונה נזכר הפרי בספר 'הלכות גדולות' מספרות הגאונים (שנכתב ככל הידוע על ידי החכם ר' שמעון קיירא לפני כאלף שנה). הספר משקף פסיקת הלכה בבליית, ועצם אזכור הבננה מלמד על נוכחות הפרי בבבל, ארץ המתאימה אקלימית לגידול הבננה. מדרש ה"שוחר טוב" שהבאנו הוא לא מקור חז"ל מוחלט. יש דעות שהוא מימי הגאונים...

למרות זאת - יש דעה מסוימת שעץ הדעת בגן עדן היה בננה. למה? כי מופיע אצל ר' נתן, אב הישיבה, שהיה חי בערך בתקופת הרמב"ם בתימן, שזיהה את הפרי המוזכר בחז"ל כ"בנות שוח" בתור "מוז" וכידוע - "מוז" זה בננה בערבית. ובמסכת עבודה זרה, בעלי התוספות

| יד ע"א ד"ה בנות שוח |

מובא שעץ הדעת היה בנות שוח!

האיכות של אדם

הבננה - המוזז הגיעה לאזורנו עם הכיבוש המוסלמי, ועל כן אנו מוצאים לגביה התייחסות הלכתית החל מראשית ימי הגאונים. לדברי הגאונים, מכיוון שהגזע שלה (הנקרא גזעול) מתכלה, ואינו מתחדש אלא מן השורש שלה, אף שאין צורך לזרוע אותה מחדש בכל שנה, ברכתה היא בורא פרי האדמה. אולם הרא"ש פסק, שמכיוון שגזעה מתחדש משנה לשנה ואין צורך לזרוע אותה מחדש בכל שנה, ברכתה היא בורא פרי העץ. להלכה נפסק בשולחן ערוך שברכתה היא בורא פרי האדמה. ואם בירך בטעות בורא פרי העץ, יש אומרים שעליו לחזור ולברך בורא פרי האדמה, ויש אומרים שיצא.

חידת אריונייה

איזה שם נוסף יש לבננה בעברית?

- 1 | תאנת חוה
- 2 | צהובה איכותית
- 3 | פרי גן העדן הירוק
- 4 | סגולת הסגולות

קפה

חותמים בקפה, תה או כל משקה אחר,
שברכתו 'שהכל', להשלים את מג"ע א"ש.

בורא נפשות

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא נפשות רבות וחסרונן
על כל מה שבראת להחיות בהם נפש כל חי ברוך חי העולמים:

מרכת מזין טלוי

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם

אם אכל מזונות יאמר: על המחיה ועל הכלכלה

אם שתה יין יאמר: (1) על הגפן ועל פרי הגפן

אם אכל פרות משבעת המינים יאמר: (1) על העץ ועל פרי העץ

ועל תנובת השודה, ועל ארץ חמדה טובה ורחבה, שרצית והנחלת לאבותינו, לאכל מפריה ולשבוע משובה. רחם נא יהוה אלהינו עלינו ועל ישראל עמך, ועל ירושלים עירך, ועל הר ציון (נוסח אשכנז: 'על ציון') משפן כבודך, ועל מזבחך ועל היכלך. ובנה ירושלים עיר הקדש במהרה בימינו, והעלנו לתוכה, ושמחנו בבנינה, ונברך עליה בקדשה ובטהרה.

בשבת: ורצה והחליצנו ביום השבת הזה.

בראש-חודש: וזכרנו לטובה ביום ראש חודש הזה.

בראשהשנה: וזכרנו לטובה ביום הזכרון הזה.

בשלושת הרגלים ושמחנו ביום חג המצות / חג השבועות / הסוכות / שמיני חג עצרת הזה

כי אתה טוב ומטיב לכל, ונודה לך על הארץ

מזונות: ועל המחיה ועל הכלכלה של ארץ ישראל ועל מחייתה ועל כלכלתה

יין: ועל פרי הגפן של ארץ ישראל ועל פרי גפנה

פירות: ועל הפרות של ארץ ישראל ועל פרותיה

ברוך אתה יהוה, על הארץ ועל

מזונות: המחיה ועל הכלכלה: של ארץ ישראל מחייתה ועל כלכלתה:

יין: פרי הגפן: של ארץ ישראל פרי גפנה:

פירות: הפרות: של ארץ ישראל פרותיה:

פתריונית

יין - |2| עריס הוא כינוי לגפנים שצומחות על כלונסאות

חיטה - |1| אם החיטה נמצאה בהרי הגליל

שעורה - |1| קוואקר אינו עשוי משעורה, אלא משיבולת שועל

זית - |2| הענף שהביאה היונה לנוח

תמר - |3| עיר התמרים היא יריחו

גפן - |3| יש בין 8000 ל-10000 זנים של גפן

תאנה

1 2 3 4 5 6

חרוב אורן דקל רימון תאנה ברוש

רימון - |3| בין 200 ל-1000

בוטן - |5| 28 פיסטוקים

אגוז - |4| אגוז ברזיל

שקד במסכת יומא (נב) נאמר שפסוק זה הוא אחד מחמישה פסוקים שאין להם הכרע.

כלומר, שתי אפשרויות פירוש לפנינו; האחת: המילה 'משוקדים' היא המשך

למילה גביעים (הגביעים צריכים להיות משוקדים). השניה: המילה משוקדים

פותחת משפט חדש, היינו, משוקדים כפתוריה ופרחיה, אך לא הגביעים! להלכה

נפסק שהמילה משוקדים מכוונת גם לפנייה וגם לאחריה. כלומר, גם הגביעים, גם

הכפתורים וגם הפרחים צריכים להיות משוקדים, כלומר חרוטים כשקד.

תפוח - |3| בארצות הברית

אתרוג - |4| אלכסנדר ינאי נרגם כשניסה ליטול לעצמו את תפקיד הכהונה

בננה - |1| בננה נקראת גם תאנת חווה

”חשוק נטייעת אילנות נובע מחפץ
הטובת הדורות הבאים, המזבלטו
בסוקפו בעת החרוב”

(הרב קוק, לחודש שבט)

סדר לימוד לחג האילנות
המבוסס על המנהג העתיק
של אכילת, לימוד ועיסוק
בפירות האילן בט”ו בשבט.